

3. “Benchmark Distribution” МЧЖ томонидан Халқ банки Юнусобод филиалига 2023 йил 6 март санасида 18-сонли хат билан “Coca Cola” Ichimligi Uzbekiston LTD билан дистрибютерлик келишувига асосан 36 ой муддатга, револьвер шаклида ҳар 12 ойда қайта расмийлаштириш шарти билан, 3 фоиз дисконт тўлаш шарти асосида 10,5 млрд сўм миқдорида банк кафолати беришини сўраб мурожаат қилган.

Банк кафолати таъминоти сифатида “Proliz” МЧЖга тегишли Тошкент шаҳар, Яккасарой тумани, Абдулла Қаххор кўчаси 35-уйда жойлашган қурилиш ости майдони 791 кв.м, умумий фойдаланиш майдони 2363 кв.м бўлган нотурар бино-иншоотнинг 1572 кв.м бўлган қисми (*умумий майдони 1799 кв.м*) гаровга тақдим этилган.

Тақдим этилган ҳужжатлар Халқ банки Тошкент шаҳар филиали Давлат дастурлари ва инвестиция лойиҳалари билан ишлаш бўлими бошлиғи Б.И.Тангриберганов томонидан таҳлил қилиниб, филиал кредит қўмитасига кредит ажратиш масаласини кўриб чиқиш учун 2023 йил 7 март санасида хулоса тақдим этилган.

Хулосада кредит олувчи ҳақида маълумотлар, кредит шартлари (*мақсади, муддати, фоизи, миқдори*), кредит таъминоти, корхонанинг кредитга лаёқатлилиги ҳақида маълумотлар кўрсатиб ўтилган ва ушбу корхонага кафиллик ажратиш мақсадга мувофиқ деб ҳисобланиб кредит қўмитасига киритилган.

Халқ банки Тошкент шаҳар филиали кредит қўмитасининг 2023 йил 7 мартдаги 17-сонли мажлис баённомасига асосан юқорида кўрсатиб ўтилган шартлар асосида банк кафолати бериш юзасидан ижобий қарор қабул қилинган. Якуний қарор қабул қилиш мақсадида Халқ банки Бош фоиси Кредит қўмитасига юборилган.

Бош офис Кредит қўмитасининг 2023 йил 17 мартдаги 80-сонли баённомасига асосан “Benchmark Distribution” МЧЖга “Coca Cola” Ichimligi Uzbekiston LTD билан дистрибютерлик келишувига асосан 36 ой муддатга, револьвер шаклида ҳар 12 ойда қайта расмийлаштириш шарти билан, 3 фоиз дисконт тўлаш шарти асосида 10,5 млрд сўм миқдорида банк кафолати тақдим этилиши бўйича ижобий қарор қабул қилинган.

Халқ банки Бошқарувининг 2022 йил 7 мартдаги 28/1-сонли қарорига асосан тасдиқланган “Кредитлаш тартиби”нинг 5-илоvasи **10-бандида** банк кафолати 2 нусхада бошқарув раиси ўринбосари томонидан имзоланиши белгиланган.

Банк томонидан 2023 йил 24 мартда банк кафолати бериш тўғрисида 1-сонли кафолат бериш тўғрисида Бош битим шартнома имзоланган ҳамда 28 мартда “Benchmark Distribution” МЧЖга 10,5 млрд сўм миқдорида банк кафолати тақдим этилган. Ушбу кафолат банк бошқарувчиси Н.Дусматов ва бош бухгалтер А.Байтыева томонидан имзоланган.

2.8. Дебитор қарздорликлар ва кредит таваккалчилиги мавжуд бўлган бошқа активлар белгиланган тартибда таснифланиши ва улар бўйича захиралар шакллантирилганлиги

Инспекция санасига баланснинг бошқа активлар (19900) ҳисобварағида ҳисоби юритилган 39 та ҳолатда активлар бўйича **40 850,7 млн сўм** захира яратилган.

Банк томонидан “умидсиз” деб таснифланган **37 та** ҳолатда **40 717 млн сўм**лик активлар “Тижорат банкларида активлар сифатини таснифлаш ва активлар бўйича эҳтимолий йўқотишларни қоплаш учун захиралар шакллантириш ҳамда улардан фойдаланиш тартиби тўғрисида”ги Низомнинг 38-банди талаби асосида балансдан ташқари ҳисобварақда акс эттирилмаган.

III. Банк ликвидлилиги бўйича:

3.1. Банкда ликвидлиликни самарали бошқариш юзасидан ички меъёрий ҳужжатлар, шў жўмладан банк ликвидлилигини бошқариш сиёсатининг белгиланган талабларга мувофиқ ишлаб чиқилганлиги

Банкнинг ликвидлиги, шунингдек ликвидлиликни бошқариш ҳолати Марказий банкнинг “Тижорат банкларининг ликвидлигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги Низомига (рўйхат рақами: 2709, 13.08.2015 й.) мувофиқлиги нуқтаи назаридан ўрганилди.

Банк кузатув кенгашининг 2023 йил 31 январдаги 2-сонли қарори билан “Акциядорлик тижорат Халқ банкининг 2023 йил учун ликвидлиликни бошқариш сиёсати” тасдиқланган.

Банкнинг ликвидлиликни бошқариш сиёсатида умумий қоидалар, ликвидлиликни бошқариш жараёнини ташкил этиш, стратегия, мақсад ва вазифалар ҳамда меъёр ва лимитлар белгиланган.

Банк ликвидлиликни бошқариш сиёсатида Марказий банк “Тижорат банкларининг ликвидлигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги Низомининг қуйидаги талаблари белгиланмаган. Хусусан,

- **2-бандида** юқори ликвидли активлар таркибига ипотекани қайта молиялаштириш ташкилотлари томонидан чиқарилган таъминланган қарз муносабатларини тасдиқловчи қимматли қоғозлар кириши белгиланган. Бироқ сиёсатда, юқори ликвидли активлар таркибига мазкур активлар киритилмаган;

- **4-бандида** юқори ликвидли активларга қўйилган талаблар белгиланган. Бироқ сиёсатда, юқори ликвидли активларга нисбатан талаблар белгиланмаган;

- **37-бандида** репо операцияларида қўлланиладиган қимматли қоғозлар осон сотилувчи ва ликвидли бўлиши кераклиги ва банк давлат қисқа муддатли облигацияларидан бошқа қимматли қоғозларни гаровга олганда уларни ўзида ёки учинчи шахсларда сақланишини таъминлаши кераклиги белгиланган. Бироқ сиёсатида, мазкур банд талаблар белгиланмаган;

- **39-бандида** банклар репо операцияларини қонун ҳужжатлари талабларига риоя қилган ҳолда амалга оширишлари лозимлиги, кредит берувчи қимматли қоғозлар тўлов муддатига кўра гаров қийматининг кредит қийматидан камида 10 фоизга юқори бўлишини таъминлаши кераклиги, ушбу маржа миқдори гаровга қўйилган қимматли қоғозларнинг қолган тўлаш муддатига кўра белгиланиши ва тўлов муддати маржа миқдорига нисбатан белгиланиши қайд этилган. Бироқ, банк сиёсатида мазкур банд талаблари белгиланмаган;

- **40-бандида** банк бозорда котировка қилинмайдиган қимматли қоғозлар ва асосий воситалар каби гаровнинг ноликвид шакллари қўллашда ўзининг зиммасидаги хатарни баҳолаб боришлари лозимлиги белгиланган. Бироқ сиёсатида, мазкур банд талаблари белгиланмаган;

- **47-бандида** банклар ажратилган кредитларни жалб қилинган депозитларга бўлиш орқали ажратилган кредитларнинг депозитлардаги улушини аниқлаши, кўрсаткичнинг жуда юқори (80 фоиздан ортиқ) қиймати ва ўсиши муаммоларнинг дастлабки белгилариданок банкдан чиқиб кетадиган барқарорлиги пастроқ ресурслар манбаларига бўлган банк ишончини билдириши белгиланган. Бироқ, банк сиёсатида мазкур банд талаблари белгиланмаган.

Шунингдек, банкда Марказий банк “Банклар ва банклар гуруҳларининг таваккалчиликларни бошқариш тизимида доир талаблар тўғрисида”ги Низом (рўйхат рақами: 3427, 18.04.2023й.) талаблари асосида Ликвидлилик таваккалчилигини бошқариш сиёсати ишлаб чиқилмаган.

3.2. Ликвидлилик ҳолати мониторингини амалга оширувчи таркибий бўлинма ва ликвидлиликни бошқариш қўмитаси фаолияти

Банкнинг ички меъёрий ҳужжатларида ликвидлиликни самарали бошқаришни таъминлайдиган қуйидаги ташкилий тузилмалар мавжудлиги белгиланган:

- Активлар ва пасивларни бошқариш қўмитаси;
- Ғазначилик департаменти.

Бундан ташқари, банкда ликвидлиликни самарали бошқаришга барча таркибий бўлинмалари маъсул эканлиги белгиланган.

Банк бошқарувининг 2022 йил 3 мартдаги 27/1-сонли қарори билан “Ўзбекистон Республикаси акциядорлик тижорат Халқ банкининг Актив ва пасивларни бошқариш қўмитаси тўғрисида”ги Низом тасдиқланган. Низомда қўмита таркиби тасдиқланган. Унга кўра, қўмитанинг таркиби қуйидагича:

Актив ва пасивларни бошқариш Қўмитаси таркиби

Т/р	Ф.И.О.	Лавозими
Қўмита раиси:		
1	Ш. Атабаев	Бошқарув раиси
Қўмита аъзолари:		
2	Ф. Рузиев	Бошқарув раиси ўринбосари
3	С. Расулов	Бошқарув раиси ўринбосари
4	У. Юлдашев	Ғазначилик департаменти директори
5	Ф. Мухаммедов	Риск менежменти департаменти директори

Қўмита низоми талабларига кўра Актив ва пасивларни бошқариш қўмитаси бир ойда камида бир марта йиғилиши лозимлиги белгиланган.

Банкнинг Актив ва пасивларни бошқариш қўмитаси томонидан 2023 йил давомида (1 октябргача бўлган даврда) жами 33 та йиғилишлар ўтказилган ҳамда тегишли қарорлар қабул қилинган.

Мазкур қўмита йиғилишларида ликвидли активлар, юқори ликвидли активлар, ликвидлилик коэффициентлари, соф барқарор молиялаштириш меъёри коэффициенти, молиявий ресурсларнинг энг йирик манбалари, асосий номувофиқликларни аниқлаш учун активлар ва пасивларни тўлаш жадвали, ликвидли активлар ва депозитларнинг акс эттирувчи ўзгаришлари кўриб чиқилган.

Марказий банкнинг “Тижорат банкларининг ликвидлилигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги Низомининг 16-банди талабига мувофиқ, Қўмита банкнинг бизнес-режаси ҳамда у фаолият олиб бораётган иқтисодий шароитларга асосланиб, ресурсларга бўлган жорий ва истикболдаги эҳтиёжларни кўриб чиқиш учун ҳафтасига камида бир марта йиғилиши лозимлиги белгиланган. Бироқ, банкнинг Актив ва пасивларни бошқариш қўмитаси томонидан 2023 йил 1 октябрга қадар (36 та ҳафта мавжуд) 24 та ҳафталик йиғилишлар ўтказилган.

3.3. Банкда ликвидлилик меъёрларига амал қилиниши ликвидлиликни бошқариш қўмитаси томонидан таҳлил қилиб борилганлиги, шунингдек меъёрлар бўзилишини олдини олиш юзасидан тегишли чоралар кўрилганлиги

Банкнинг Актив ва пасивларини бошқариш қўмитаси томонидан йиғилишлар ўтказилган ҳамда мажлис баёни расмийлаштирилган.

2023 йил давомида (2023 йил 1 октябрга қадар) Қўмита томонидан банк ликвидлилиги бўйича ўтказилган мажлис баёнларида бир хил мазмундаги ҳисоблар кўриб чиқилган ва маълумот учун қабул қилинган ҳамда Чакана бизнес департаментига жисмоний ва юридик шахсларини маблағларини жалб қилиш ва прогноз кўрсаткичларини бажариш бўйича зарурий чоралар кўриш, Риск комплекс раҳбарига стресс-тестлар ўтказиш ва рискни пасайтириш бўйича таклифлар киритиш, Муаммоли кредитлар билан ишлаш департаментига муаммоли ва ҳаракатсиз кредитларни ундириш ва тегишли департаментларга ҳисобварақлардаги асоссиз қолдиқларни бартараф этиш ҳамда дебитор ва кредитор қарздорликларни камайитириш чораларини кўриш бўйича қарор қабул қилинган.

Қўмита қарори юзасидан Чакана бизнес департаментига жисмоний ва юридик шахсларни маблағларини жалб қилиш ва прогноз кўрсаткичларини бажариш ҳамда Муаммоли кредитлар билан ишлаш департаментига муаммоли ва ҳаракатсиз кредитларни ундириш ва тегишли департаментларга ҳисобварақлардаги асоссиз қолдиқларни бартараф этиш, дебитор ва кредитор қарздорликларни камайитириш чоралар ишлаб чиқилмаган.

3.4. Банкнинг ликвидлик (лаҳзали ликвидлик, ликвидликни қоплаш меъёри, соф барқарор молиялаштириш маъёри) кўрсаткичлари тўғри ҳисоблаб борилганлиги (ҳисоботларда ҳаққоний акс эттирилганлиги) ҳамда Марказий банк томонидан белгиланган минимал талабларга амал қилинганлиги

Банкнинг лаҳзали ликвидлик, ликвидликнинг қоплаш меъёри, соф барқарор молиялаштириш меъёри кўрсаткичлари тўғри ҳисоблаб борилганлиги ва ҳисоботларда ҳаққоний акс эттирилганлиги ҳамда Марказий банк томонидан белгиланган минимал талабларга амал қилинганлиги ўрганилганда қуйидагилар аниқланди. Хусусан,

Лаҳзали ликвидлик кўрсаткичи

Марказий банкнинг “Тижорат банкларининг ликвидлигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги Низоми (рўйхат рақами: 2709-сон, 13.08.2015й.) талабларига асосан лаҳзали ликвидлик коэффиценти қуйидаги активларни мажбуриятларига нисбати орқали аниқланади.

млн сўм				
Т/р	Кўрсаткичлар	Банк ҳисоботи бўйича	Инспекция натижаси бўйича	Фарқ
1	Банк қассасидаги нақд пул ва бошқа тўлов ҳужжатлари	997 435,6	997 435,6	-
2	Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг ва Марказий банкнинг қимматли қоғозлари	4 143 336,0	4 143 336,0	-
3	Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ҳисобварақларидаги маблағлари (Марказий банкдаги мажбурий захира ҳисобварақларидаги маблағлар мустасно)	748 595,5	748 595,5	-
4	Жорий активлар	5 889 367,1	5 889 367,1	-
5	Талаб қилиб олингунча сақланадиган депозитлар	745 909,4	745 909,4	-
6	Бошқа банкларнинг ҳисобварақлари	3 436,9	3 436,9	-
7	Ўланиши лозим бўлган ҳисобланган фоизлар	77 980,6	77 980,6	-
8	Мижозларнинг бошқа депозитлари	2 345 836,9	2 345 836,9	-
9	Мижозларнинг пластик карталарига ўтказилиши лозим бўлган пул маблағлари бўйича транзит ҳисобварақлари	8 370,5	8 370,5	-
10	Клиринг трансакциялари	6 015,4	6 015,4	-
11	Ҳукуматга тегишли даромад ва бошқа тушумлар ҳисобварақлари	2 485,9	2 485,9	-
12	Мижозларнинг пластик карталаридан келиб тушган	-17 111,1	-17 111,1	-
13	Бошқа мажбуриятлар	158 540,3	158 540,3	-
14	Жами талаб қилиб олингунча мажбуриятлар	3 331 464,9	3 331 464,9	-
15 (4/14)	Лаҳзалик ликвидлик коэффиценти	176,7 %	176,7 %	-

2023 йил 1 октябрь ҳолатига банкнинг лаҳзали ликвидлик коэффиценти **176,7 фоизни** ташкил этиб, Марказий банк томонидан ўрнатилган пруденциал норматив талабига (25 фоиздан кам бўлмаслиги лозим) жавоб беради.

Назоратга оид пруденциал ҳисоботларнинг тўлдирилиши

Инспекция жараёнида 2023 йил 1 октябрь ҳолатига Марказий банкка тақдим этилган назоратга оид пруденциал ҳисоботлар (17 ва 18-жадваллар)да айрим активлар ва мажбуриятлар қайтариш муддатларига кўра нотўғри акс эттирилганлиги, натижада

ликвидлиликни қоплаш ва соф барқарор молиялаштириш коэффициентлари (16-жадвал) нотўғри ҳисоб-китоб қилинганлиги аниқланди.

17-жадвал “банк активлари таҳлили” ҳисобот шакли бўйича қуйидаги тафовутлар мавжудлиги аниқланди:

(млрд сўмда)

Т/р	Муддатлари	Банк ҳисоботи бўйича		Инспекция натижаси бўйича		Тафовут	
		Жами	Хорижий валютада	Жами	Хорижий валютада	Жами	Хорижий валютада
1	Муддатсиз	4 812,5	1 152,9	4 841,8	1 152,0	- 29,2	0,9
2	1-7 кун	638,8	281,0	636,6	279,3	2,2	1,7
3	8-30 кун	754,1	236,2	753,4	236,3	0,7	-0,1
4	31-90 кун	2 291,0	622,3	2 288,4	621,7	2,6	0,6
5	91-180 кун	2 811,0	327,0	2 808,7	326,7	2,2	0,2
6	181-365 кун	5 503,6	541,1	5 519,5	539,6	-15,9	1,5
7	366-730 кун	6 134,4	768,8	6 098,4	764,9	35,8	3,9
8	2 йилдан кўп	12 772,6	1 475,2	12 771,0	1 484,0	1,5	-8,8
	Жами	35 718,1	5 404,6	35 718,1	5 404,6	-	-

Ушбу ҳисобот шакли тўлдирилишида қуйидаги хатоликларга йўл қўйилган:

- **9-сатрида** (мижозларга берилган кредит ва лизинглар, соф) муддатсиз бўлган активлар **29,2** млрд сўмга, 181-365 кунгача бўлган активлар **15,9** млрд сўмга кам акс эттирилган бўлса, аксинча 1-7 кунгача бўлган активлар **2,2** млрд сўмга, 8-30 кунгача бўлган активлар **740,0** млн сўмга, 31-90 кунгача бўлган активлар **2,6** млрд сўмга, 91-180 кунгача бўлган активлар **2,2** млрд сўмга, 366-730 кунгача бўлган активлар **35,8** млрд сўмга, 2 йилдан ортиқ бўлган активлар **1,5** млрд сўмга кўп акс эттирилган.

18-жадвал “банк мажбуриятлари таҳлили” ҳисобот шакли бўйича қуйидаги тафовутлар мавжудлиги аниқланди:

(млрд сўмда)

№	Муддатлари	Банк ҳисоботи бўйича		Текшириш натижаси бўйича		Тафовут	
		Жами	Хорижий валютада	Жами	Хорижий валютада	Жами	Хорижий валютада
1	Муддатсиз	4 507,6	97,2	4 545,2	98,6	-37,6	-1,4
2	1-7 кун	1 880,0	10,7	1 876,1	5,9	3,9	4,8
3	8-30 кун	276,2	67,3	280,2	72,0	-4,0	-4,7
4	31-90 кун	814,2	311,4	801,2	311,4	13,0	0
5	91-180 кун	1 579,5	928,1	1 589,6	926,7	-10,1	1,4
6	181-365 кун	2 131,5	587,7	2 122,0	587,6	9,5	1,0
7	366-730 кун	2 593,1	845,2	2 645,2	845,2	-52,1	0
8	2 йилдан кўп	16 490,7	2 433,6	16 413,3	2 433,6	77,4	0
	Жами	30 273,1	5 281,3	30 273,1	5 281,3	-	-

Ушбу ҳисобот шакли тўлдирилишида қуйидаги хатоликларга йўл қўйилган:

- **3.2-сатрида** (Бошқа банкларнинг ҳисобварақлари-депозитлар) 31-90 кунгача бўлган мажбуриятлар **511,1** млн сўмга кам, 2 йилдан ортиқ бўлган мажбуриятлар **511,1** млн сўмга кўп акс эттирилган.

- **5-сатрида** (Олдинган кредит ва лизинглар бўйича мажбуриятлар) муддатсиз бўлган мажбуриятлар **37,6** млрд сўмга, 8-30 кунгача бўлган мажбуриятлар **4,0** млрд

сўмга, 91-180 кунгача бўлган мажбуриятлар **10,1 млрд** сўмга, 366-730 кунгача бўлган мажбуриятлар **52,1 млрд** сўмга кам акс эттирилган, аксинча 1-7 кунгача бўлган мажбуриятлар **3,9 млрд** сўмга, 31-90 кунгача бўлган мажбуриятлар **13,5 млрд** сўмга, 181-365 кунгача бўлган мажбуриятлар **9,5 млрд** сўмга, 2 йилдан ортиқ бўлган мажбуриятлар **76,9 млрд** сўмга кўп акс эттирилган.

2023 йил 1 октябрь ҳолатига банк балансининг 16100-ҳисобрақамидаги қолдиқ **85,9 млрд** сўмни ва 22200-ҳисобрақамидаги қолдиқ **73,1 млрд** сўмни ташкил этиб, мазкур қолдиқлар ўртасида 12,8 млрд сўм тафовут мавжудлиги аниқланди (*Актив 12,8 млрд сўмга кўп*).

Мазкур тафовут суммаси банк томонидан “Банк мажбуриятлари таҳлили” (18-жадвал) нинг 12-сатрига (Бошқа мажбуриятлар) қўшиб акс эттирилган.

Инспекция натижаларидан келиб чиқиб, банкнинг ликвидлилик коэффицентлари қайта ҳисоб-китоб қилинганда, 2023 йил 1 октябрь ҳолатига қуйидагилар аниқланди. Жумладан,

а) Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти (LCR):

Т/р	Кўрсаткичлар	Минимал талаб	Банк маълумоти бўйича	Инспекция натижалари бўйича	Фарқи
1	Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти (<i>барча валюталарда</i>)	100%	143,5 %	143,5 %	0 %
2	Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти (<i>миллий валютада</i>)		118,3 %	118,2 %	-0,1%
3	Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти (<i>хорижий валюталарда</i>)		1242,5 %	1242,5 %	0 %

б) Соф барқарор молиялаштириш меъёри коэффиценти (NSFR):

Т/р	Кўрсаткичлар	Минимал талаб	Банк маълумоти бўйича	Инспекция натижалари бўйича	Фарқи
1	Соф барқарор молиялаштириш меъёри коэффиценти (<i>барча валюталарда</i>)	100%	122,4 %	122,3 %	- 0,1%
2	Соф барқарор молиялаштириш меъёри коэффиценти (<i>миллий валютада</i>)		122,1%	122,0%	- 0,1%
3	Соф барқарор молиялаштириш меъёри коэффиценти (<i>хорижий валюталарда</i>)		125,3%	125,2%	-0,1%

Инспекция натижаларига кўра киритилган тузатишлардан сўнг банкнинг ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти (LCR) ҳамда соф барқарор молиялаштириш меъёри коэффиценти (NSFR) **Марказий банк томонидан ўрнатилган минимал талабларга жавоб беради.**

Шунингдек, Марказий банк Банк назорат қўмитасининг 421/5-сонли қарори билан банкларда ликвидлиликни қоплаш меъёрини ҳисоблашда, хорижий валютадаги кредит линиялари бўйича чиқим микдорини 5 фоиз қилиб белгилаш, Молия вазирлигининг хорижий валютадаги мақсадли ва узоқ муддатли депозитлар ҳамда Ўзбекистон тикланиш ва тараққиёт жамғармасининг хорижий валютадаги кредит маблағларини кейинги 30 кун ичида чиқиб кетадиган маблағлар таркибига киритмаслик.

Юқори ликвидли активларни ҳисоблашда маҳаллий банклар лоро ҳисобрақамларидаги хорижий валютадаги маблағларини чегирмаслик, шу билан бирга маблағлар оқими билан вужудга келиши мумкин бўлган рискларнинг олдини олиш учун кейинги 30 кун ичида чиқиб кетадиган маблағлар таркибига киритишга рухсат берилган.

Инспекция давомида (стресс-тест) Марказий банк Банк назорат қўмитасининг 421/5-сонли қарори билан ликвидлиликни қоплаш меъёри ва юқори ликвидли активларни ҳисоблаш учун берилган имтиёзлар чегирилганда (хорижий валютадаги кредит линиялари бўйича чиқим миқдорини 10 фоиз қилиб белгиланди, банкда Молия вазирлигининг хорижий валютадаги мақсадли ва узоқ муддатли депозитлар ҳамда Ўзбекистон тикланиши ва тараққиёт жамғармасининг хорижий валютадаги кредит маблағларини кейинги 30 кун ичида чиқиб кетадиган маблағлар мавжуд эмас, маҳаллий банклар лоро ҳисобрақамларидаги хорижий валютадаги 590,2 млн сўм маблағларини киритилмади) коэффицентлари қуйидагича ўзгарди.

а) Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти (LCR):

Т/р	Кўрсаткичлар	Минимал талаб	Банк маълумоти бўйича	Инспекция натижалари бўйича (имтиёзсиз)	Фарқи
1	Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти (барча валюталарда)	100%	143,5 %	139,1 %	-4,4 %
2	Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти (миллий валютада)		118,3 %	118,3 %	0%
3	Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти (хорижий валюталарда)		1242,5 %	869,6 %	-372,9%

б) Юқори ликвидли активларнинг жами активга нисбати:

Т/р	Кўрсаткичлар	Минимал талаб	Банк маълумоти бўйича	Инспекция натижалари бўйича (имтиёзсиз)	Фарқи
1	Юқори ликвидли активларнинг жами активга нисбати (барча валюталарда)	10%	15,2 %	15,2 %	0%
2	Юқори ликвидли активларнинг жами активга нисбати (миллий валютада)		15,1 %	15,1 %	0%
3	Юқори ликвидли активларнинг жами активга нисбати (хорижий валюталарда)		15,4 %	15,4 %	0%

Инспекция натижаларига кўра киритилган ўзгартиришлардан сўнг банкнинг ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти (LCR) ҳамда соф барқарор молиялаштириш меъёри коэффиценти (NSFR) Марказий банк томонидан ўрнатилган минимал талабларга жавоб беради.

3.5. Банкда ликвидлилик ҳолатларини стресс-тестлардан ўтказиб борилганлиги, стресс-тестлар натижаларидан келиб чиқиб амалга ошириладиган чора-тадбирлар (хусусан, қўшимча маблағларга бўлган эҳтиёжни таъминлаш режалари) ишлаб чиқилганлиги ва уларнинг самарадорлиги

Марказий банкнинг “Тижорат банкларининг ликвидлигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги Низомининг **51-бандида**, банклар ўзларининг ликвидлилик ҳолатларини ҳар чоракда камида бир марта стресс тестлардан ўтказишлари, стресс тестларининг якуний натижаси бўйича таваккалчиликни бошқариш стратегиясини тўғрилаб боришлари, стресс тестларининг натижаларидан келиб чиқиб банклар қутилмаган стресс ҳолатларида қўшимча маблағлар билан таъминлаш режаларини ишлаб чиқишлари зарурлиги, банк кенгаши ва бошқаруви стресс кўрсаткичлари ва тахминларини ҳамда кўзда тутилмаган молиялаш режаларини етарлилиги ва мувофиқлигини ўрганиб боришлари лозимлиги белгиланган.

Банкда 2023 йилнинг I, II, III-чорақлар учун стресс-тестлар ўтказилган бўлиб, унда қуйидагилар қўрилган:

- 2023 йил I-чорақда ликвидлилик кўрсаткичлари бўйича 2 та сценарийда стресс-тест ўтказилган. Бунда банкнинг ТОП-20 та депозитлар ҳамда фуқароларнинг жамғариб бориладиган пенсия таъминоти маблағлари бир вақтда ёки муддатидан олдин чиқиб кетиши, банкнинг ликвидлилик кўрсаткичларига таъсири ўрганилган.

Стресс-тест натижасига кўра, ликвидлилик кўрсаткичлари бўйича Марказий банк меъёрий кўрсаткичлари бузилган.

- 2023 йил II -чорақда ликвидлилик кўрсаткичлари бўйича 2 та сценарийда стресс-тест ўтказилган. Бунда банкнинг ТОП-20 та депозитлар ҳамда фуқароларнинг жамғариб бориладиган пенсия таъминоти маблағлари бир вақтда ёки муддатидан олдин чиқиб кетиши, банкнинг ликвидлилик кўрсаткичларига таъсири ўрганилган.

Стресс-тест натижасига кўра, ликвидлилик кўрсаткичлари бўйича Марказий банк меъёрий кўрсаткичлари бузилган.

- 2023 йил III -чорақда ликвидлилик кўрсаткичлари бўйича 2 та сценарийда стресс-тест ўтказилган. Бунда банкнинг ТОП-20 та депозитлар ҳамда фуқароларнинг жамғариб бориладиган пенсия таъминоти маблағлари бир вақтда ёки муддатидан олдин чиқиб кетиши, банкнинг ликвидлилик кўрсаткичларига таъсири ўрганилган.

Стресс-тест натижасига кўра, ликвидлилик кўрсаткичлари бўйича Марказий банк меъёрий кўрсаткичлари бузилган.

Мазкур стресс-тест натижалари банк Кенгашига киритилган ҳамда риск ҳолати тўғрисида чорақлик ҳисоботлар (шу жумладан стресс-тест натижаси) тасдиқланганлиги тўғрисида қарор қабул қилинган.

Банк ликвидлилик таваккалчилигини стресс-тестдан ўтказишда Марказий банк “Банклар ва банклар гуруҳларининг таваккалчиликларни бошқариш тизимига доир талаблар тўғрисида”ги Низомининг қуйидаги талабларини бажармаган. Хусусан,

- **17-бандида** банк ликвидлилик таваккалчилигини стресс-тестдан ўтказишда мамлакат иқтисодиётининг барқарор ҳолатида банкда стресс вазиятнинг юзага келиши билан боғлиқ сценарий, шу жумладан активлар сифатининг ёмонлашуви, мажбуриятларнинг тўпланишининг (концентрацияси) ўсиши, юқори ликвидли активларнинг сезиларли даражада камайиши, банк кредит рейтингининг пасайтирилиши, банкка ахборот ҳужуми, банкнинг акциядорлари билан боғлиқ муаммолар ҳамда мамлакатнинг банк тизимидаги инқироз натижасида банкда стресс вазиятнинг юзага келиши билан боғлиқ сценарийлардан фойдаланиши лозимлиги белиланган бўлсада, бироқ банкда 2023 йилнинг I, II, III-чорақлар учун ўтказилган стресс-тестларда фақатгина бир хил ТОП-20 та депозитлар ҳамда фуқароларнинг жамғариб бориладиган пенсия таъминоти маблағлари бир вақтда ёки муддатидан олдин чиқиб кетиши сценарийсидан фойдаланилган;

- **18-бандида** банк ликвидлилик таваккалчилигини стресс-тестдан ўтказишда банкдаги жисмоний ва юридик шахслар маблағларининг чиқиб кетиши, банкдаги юқори ликвидли активларнинг қадрсизланиши ва (ёки) улардан фойдаланиш имкониятининг мавжуд эмаслиги, маблағ жалб қилиш имкониятининг йўқолиши ёки сезиларли даражада камайиши, банклараро ресурс бозоридан молиявий маблағ жалб қилиш имкониятининг йўқолиши ёки сезиларли даражада камайиши, бир валютадаги ликвидлиликни бошқа валютага қайта тақсимлаш имкониятининг сезиларли даражада пасайиши фаразлардан фойдаланиши мумкинлиги белгиланган бўлсада, бироқ банкда фақатгина банкдаги жисмоний ва юридик шахслар маблағларининг чиқиб кетиши фаразидан фойдаланилган.

3.6. Банкнинг актив ва пассивларини сўндириш муддатлари бўйича, шунингдек банк ликвидлилиги ҳолатини кузатиб бориш имкониятини берувчи ахборот тизимининг мавжудлиги

Марказий банкнинг “Тижорат банкларининг ликвидлилигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги Низомнинг **9-бандида**, ликвидлиликни самарали бошқаришда маълумотлар базасини шакллантириш ҳамда банкнинг актив ва пассив ҳолатларини таҳлил қилиш учун ахборот тизимининг мавжудлиги бўйича талаб белгиланган.

Бироқ, банкда актив ва пассивларини сўндириш муддатлари бўйича, шунингдек банк ликвидлилиги ҳолатини кузатиб бориш имкониятини берувчи **ахборот тизими мавжуд эмас**.

Маълумот учун: 2023 йил 10 мартда банк ва “Dragle” МЧЖ ўртасида тузилган шартномага асосан актив ва пассив ҳолатларини таҳлил қилиш учун “DL BANK” дастурий таъминот ишлаб чиқилмоқда.

3.7. Банк активлари ва мажбуриятларининг ҳажми ва муддатлари бўйича ўзаро муносаббати

“Тижорат банкларининг ликвидлилигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги Низом (рўйхат рақами: 2709, 13.08.2015й.)нинг **31 ва 32-бандларида** банклар томонидан жалб қилинган маблағлар нархларнинг рақобатлилигига ва мажбуриятларни қайтариш муддати активларни қайтариш муддатига мос келиш талабларига жавоб бериши кераклиги ҳамда активлар ва мажбуриятларни қайтариш муддатларининг мос келмаслиги ликвидлилик таваккалчилигининг асосий омили ҳисобланиши, бу номуносаббикларни англаган ҳолда ликвидлилик таваккалчилигини камайтириш учун етарли чораларни кўриш йўли билан ликвидлиликни мустаҳкамлаш ликвидлиликни самарали бошқаришни кўрсатиши белгиланган.

Банк томонидан 2023 йил 1 октябрь ҳолатига тақдим қилинган маълумотлар асосида банкнинг активлари ва мажбуриятлари муддатлари бўйича ўтказилган GAP таҳлили қуйидагича:

(млрд сўм)

01.10.2023 йил ҳолатига	Барча валюталар бўйича сўндириш муддати (кунларда)							
	Муддатсиз	1 - 7 кун	8 - 30 кун	31 - 90 кун	91 - 180 кун	181 - 365 кун	366 - 730 кун	2 йилдан ортиқ
Активлар	4 812,5	638,8	754,2	2 291,1	2 811,0	5 503,6	6 134,4	12 772,6
Мажбуриятлар	4 507,6	1 880,1	276,2	814,3	1 579,5	2 131,5	2 593,2	16 490,7
Фарқи	304,9	-1 241,3	477,9	1 476,8	1 231,4	3 372,1	3 541,2	-3 718,1
Фарқи (кумулятив)	304,9	-936,4	-458,4	1 018,4	2 249,8	5 621,9	9 163,1	5 445,0

Юқоридаги жадвалда **1-7 кунгача** ва **2 йилдан ортиқ** ҳамда кумулятив таҳлилда эса **1-7 кунгача** ва **7-30 кунгача** бўлган жами активлар ва мажбуриятларни қайтариш муддатлари бўйича манфий номуносаббиклар мавжудлигини кўрсатмоқда.

(млрд сўм экв)

01.10.2023 йил ҳолатига	Хорижий валюталар бўйича сўндириш муддати (кунларда)							
	Муддатсиз	1 - 7 кун	8 - 30 кун	31 - 90 кун	91 - 180 кун	181 - 365 кун	366 - 730 кун	2 йилдан ортиқ
Активлар	1 152,9	281,0	236,2	622,3	326,9	541,1	768,8	1 475,2
Мажбуриятлар	97,2	10,7	67,3	311,4	928,1	587,7	845,2	2 433,6
Фарқи	1 055,7	270,3	168,9	310,8	-601,2	-46,6	-76,4	-958,4
Фарқи (кумулятив)	1 055,7	1 326,0	1 494,9	1 805,8	1 204,6	1 158,0	1 081,6	123,2

Мазкур жадвалда 91-180 кунгача, 181-365 кунгача, 366-730 кунгача ва 2 йилдан ортиқ бўлган хоржий валютадаги активлар ва мажбуриятларни қайтариш муддатлари бўйича манфий номутаносибликлар мавжудлигини кўрсатмоқда.

Мазкур номутаносибликлар банк томонидан олдинги ойларда ўтказилган GAP таҳлилларида ҳам акс эттирилган ва Актив ва пасивларни бошқариш қўмитаси йиғилишларида муҳокама қилиниб келинган бўлсада, инспекция санасига қадар мазкур номутаносибликлар сақланиб қолмоқда.

3.8. Банк томонидан жалб қилинган депозитлар таркиби (муддати, фоиз ставкаси ҳамда валютаси бўйича), банкнинг йирик депозитлари таҳлили

Банк томонидан жалб қилинган депозитлар таркиби 1 октябрь ҳолатига ишлаб чиқилган ҳисоботларга асосан ўрганилди. Буни қуйидаги жадвал маълумотда кўриши мумкин.

млн сўмда

Муддати	Талаб қилиб олгунча депозитлар		Муддатли депозитлар		Бошқа депозитлар		Жами	
	суммаси	шундан, хоржий валютада	суммаси	шундан, хоржий валютада	суммаси	шундан, хоржий валютада	Сумма	шундан, хоржий валютада
Муддатсиз	784 118,6	23 106,6	45 825,1	3 714,9	2 340 628,8	9 894,1	3 170 572,5	36 715,6
1-7 кунгача	-	-	297 912,2	451,8	-	-	297 912,2	451,8
8-30 кунгача	-	-	111 259,7	1 823,3	-	-	111 259,7	1 823,3
31-90 кунгача	-	-	356 251,2	2 982,7	-	-	356 251,2	2 982,7
91-180 кунгача	-	-	763 705,6	305 098,	12 784,4	12 784,4	766 490,0	317 882,4
181-365 кунгача	-	-	530 626,2	12 806,3	-	-	530 626,2	12 806,3
366-730 кунгача	-	-	841 268,5	19 866,5	-	-	841 268,5	19 866,5
2 йилдан ортиқ	-	-	10 074 799,4	466 161,4	-	-	10 074 799,4	466 161,4
Жами	784 118,6	23 106,6	13 021 647,9	812 904,8	2 353 413,2	22 678,5	16 159 179,6	858 690,0

Банкда жами депозитларга нисбатан талаб қилиб олингунча депозитлар 5 фоизни, муддатли депозитлар 80 фоизни ҳамда бошқа депозитлар 15 фоизни ташкил этади.

Шунингдек, хоржий валютадаги жами депозитларга нисбатан талаб қилиб олингунча депозитлар 3 фоизни, муддатли депозитлар 95 фоизни ҳамда бошқа депозитлар 2 фоизни ташкил этади.

2023 йил 1 октябрь ҳолатига банкнинг депозит портфелида (миллий валютада) жалб қилинган муддатли депозитларнинг устама фоиз ставкаси бўйича таҳлилий маълумотни қуйидаги жадвалда кўриш мумкин.

млрд сўмда

Мижоз тури	Депозит устамаси "1-10 фоизгача"			Депозит устамаси "11-20 фоизгача"			Депозит устамаси "20 фоиздан юқори"			Умумий	
	суммаси	сони	улуши, фоизда	суммаси	сони	улуши, фоизда	суммаси	сони	улуши, фоизда	суммаси	сони
юрлик	1 193,7	69	26%	3 416,1	395	74%	-	-	-	4 609,8	464
жисмоний	40,4	7 480	3%	627,3	18 596	54%	492,2	9 298	42%	1 159,9	35 374
Жами	1 234,1	7 549	21%	4 043,9	18 991	70%	492,2	9 298	9%	5 569,7	35 838

Банкда юридик шахсларининг муддатли депозитлари 70 фоизи “11-20 фоизли” фоиз ставкадаги депозитлар ҳамда жисмоний шахсларининг муддатли депозитлари 42 фоизи “20 фоиздан юқори” фоиз ставкадаги депозитлар ҳиссасига тўғри келади.

Марказий банкнинг “Тижорат банкларининг ликвидлилигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги Низомнинг **33-бандида**, банклар йирик корхона-мижозларнинг махсус депозитларига қарам бўлиб қолишини олдини олиш мақсадида ўз мажбуриятлари (воситалари) таркибини диверсификация қилиб боришлари лозимлиги белгиланган.

Банкнинг ТОП-20 депозиторлари қуйидагилар:

млрд сўмда					
Т/р	Депозитор номи	Талаб қилиб олинганча	Муддатли	Жами	Депозитлар улуши (фоизда)
1	Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги	-	5 141,4	5 141,4	31,82%
2	Imkon-sug'urta МЧЖ	-	27,3	27,3	0,17%
3	Psb insurance МЧЖ	-	25,8	25,8	0,16%
4	O'zbekinvest АЖ	-	22,1	22,1	0,14%
5	Ўзбекистон республикаси тикланиш ва	-	15,4	15,4	0,10%
6	Ўзбекистон республикаси тикланиш ва	-	15,1	15,1	0,09%
7	O'zbekiston ipotekani qayta moliyalashtirish	-	14,0	14,0	0,09%
8	Kafolat sugurta kompaniyasi АЖ	-	11,3	11,3	0,07%
9	O'zagrosug'urta АЖ	-	8,7	8,7	0,05%
10	Inson МЧЖ	-	7,5	7,5	0,05%
11	Gross sug'urta kompaniyasi АЖ	-	6,6	6,6	0,04%
12	Ўзбекистон республикаси мудофаа вазирлиги	-	6,6	6,6	0,04%
13	My-insurance АЖ	-	6,1	6,1	0,04%
14	O'zbekinvest hayot sug'urta kompaniyasi АЖ	-	4,1	4,1	0,03%
15	Тошкент кишлоқ хўжалик маҳсулотлари	-	4	4	0,02%
16	Apex insurance АЖ	-	3,8	3,8	0,02%
17	Тошкент вилоят ҳокимлиги	-	3,4	3,4	0,02%
18	Xalq sugurta МЧЖ	-	3,1	3,1	0,02%
19	Alskom АЖ	-	3	3	0,02%
20	Trust-insurance АЖ	-	2,9	2,9	0,02%
Жами		-	5 332,2	5 332,2	33,00%

Банкнинг жами депозитлари 16 159,2 млрд сўмни ташкил қилади, шундан 5 332,2 млрд сўми ёки 33,0 фоизи ТОП-20 депозиторлар ҳиссасига тўғри келади.

Банк ҳисоботларига кўра, 2023 йил 1 октябрь ҳолатига банкнинг юқори ликвидли активларининг жами активлардаги улуши 15,2 фоизни, ликвидлиликни қоплаш коэффиценти 143,5 фоизни ҳамда соф барқарор меъёри коэффиценти 122,4 фоизни ташкил этган.

Мазкур депозитларнинг банкдан чиқиб кетиши банкнинг ликвидлилик коэффицентларига таъсир этиши сценарийси асосида таҳлил қилинганда, қуйидагилар маълум бўлди.

Стресс-тест натижалари, банкдан ТОП-20 депозиторлар хиссасига тўғри келадиган 5 332,2 млрд сўмлик депозитлар чиқиб кетганда, банкнинг юқори ликвидли активларининг жами активлардаги улуши – 0,5 фоизни, ликвидлиликни қоплаш коэффиценти – 4,4 фоизни ҳамда соф барқарор меъёри коэффиценти 101,6 фоизни ташкил этиб, Марказий банк томонидан ўрнатилган юқори ликвидли активларининг жами активлардаги улуши ва ликвидлиликни қоплаш коэффиценти меъёрлар бузилади.

3.9. Банкда олиб борилаётган депозит сиёсатининг соғлом банк фаолиятига асосланганлиги

Банкнинг келгусидаги актив операцияларини кенгайтириш учун ресурс базасини мустаҳкамлаш мақсадида Банк кузатув кенгашининг 2021 йил 30 январдаги 1-сонли мажлис баёни билан “Акциядорлик тижорат Халқ банкнинг Депозит сиёсати” тасдиқланган.

Сиёсатда юридик ва жисмоний шахслар, молия институтлари, банклардан депозит жалб қилиш тартиблари белгиланган.

Мазкур сиёсатда банкнинг муддатли депозитларида белгиланган муддатдан олдин чиқим амалиётлари вужудга келганда, қандай тартибда муддатли депозитлар чиқим қилиш кераклиги акс этмаган. Инспекция даврида банкнинг 20400-“жамғарма депозитлар” ҳисобварағи 1 йиллик айланмаси таҳлил қилинганда, инспекция санасига қолдиққа эга 27 та мижозлар томонидан 1 йил давомида 3,3 млн сўм ва 6,5 минг долларлик жамғарма депозитлардан муддатидан олдин чиқим қилинган.

Шунингдек, 20600-“муддатли депозитлар” ҳисобварағи 1 йиллик айланмаси таҳлил қилинганда, инспекция санасига қолдиққа эга **1 201 та** мижозлар томонидан 1 йил давомида **55,8 млрд сўмлик** муддатли депозитлардан муддатидан олдин чиқим қилинган.

3.10. Банк томонидан кредитлар ажратилишида ёки бошқа турдаги актив амалиётлар бажарилишида, жалб қилинган ресурслар қиймати (фоиз ставкаси), миқдори ҳамда муддатининг ҳисобга олинганлиги

Банк бошқарувининг 2022 йил 8 ноябрдаги 140/2-сонли қарорида юридик ва жисмоний шахсларга кредит ажратиш ҳамда улардан депозит жалб қилиш бўйича муддатлар ва фоиз ставкалар белгиланган. Буни қуйида жадвалда кўриш мумкин.

Юридик шахслардан депозит жалб қилиш бўйича белгиланган муддат ва фоиз ставкалари.

Т/р	Муддатлари	Энг юкори фоиз микдорлари (йиллик)	
		Миллий валютада	АҚШ долларида
Юридик шахслар учун			
1	3 ойдан - 6 ойгача	14,00%	-
2	6 ойдан -9 ойгача	15,00%	4,00%
3	9 ойдан -12 ойгача	16,00%	4,00%
4	12 ойдан -18 ойгача	17,00%	4,00%
5	18 ойдан юкори	18,00%	4,00%
6	Муддатсиз (талаб қилиб олингунчасакланадиган депозит)	0,00%	0,00%

Жисмоний шахслардан депозит жалб қилиш бўйича белгиланган муддат ва фоиз ставкалари.

Т/р	Депозит номи	Муддати	Миллий валютада (фоиз ставка)	АҚШ долларида (фоиз ставка)
1	Талаб қилиб олингунча	Чекланмаган	Фоизсиз	Фоизсиз
2	Автокредит	12 ой	1%	
3	Янги уй пойдевори	12 ой	1%	
4	Болалар хазинаси-1	16 ёшга тулгунга қадар	17%	
5	Оммабоп	6 ойгача 6-12 ойгача 12-18 ойгача 18 ойдан юқори	5% 10% 15% 20%	
6	Фойдали сармоя	3 ойгача, 3-6 ойгача 6 ойдан юқори	1% 5% 19%	
7	Онлайн оммабоп	3 ойгача 3-6 ойгача 6-12 ойгача 12-18 ойгача 18 ойдан юқори	1% 5% 10% 15% 21%	
8	Онлайн сармоя	3 ойгача 3-6 ойгача 6 ойдан юқори	5% 10% 20%	
9	Стимул-2	3 ойгача 3-6 ойгача 6-13 ойгача 13-18 ойгача 18 ойдан юқори		1% 2% 3% 4% 4,5%
10	Кидс капитал	16 ёшга тулгунга қадар		4%
11	Келажак	16 ёшга тулгунга қадар	Марказий банк ставкасида	
12	Хазна	3 ойгача 3-6 ойгача 6-12 ойгача 12-18 ойгача 18-24 ойгача 24 ойдан юқори	14% 19% 20% 21% 22% 23%	

Юридик шахсларга ажратиладиган кредит учун бериладиган муддатлар бўйича фоиз ставкалари.

Т/р	Кредит тури	Йиллик фоиз					
		Миллий валютада (18 ойгача)	АҚШ доллари (18 ойгача)	ЕВРО (18 ойгача)	Миллий валютада (18 ойдан юқори)	АҚШ доллари (18 ойдан юқори)	ЕВРО (18 ойдан юқори)
1	Айланма маблағлар учун	23,99%	12,00%	-	23,99%	12,00%	-
2	Асосий воситалар учун	23,99%	12,00%	-	23,99%	12,00%	-

Шунингдек, жисмоний шахсларга ажратиладиган кредит учун бериладиган муддатлар бўйича фоиз ставкалари.

Т/р	Кредит тури	Йиллик фоиз (24 ойгача)	Бошланғич бадал	Йиллик фоиз (60 ойгача)	Йиллик фоиз (180 ойгача)
1	Микроқарз онлайн	Иш ҳақи 23% Буджет 26%	-	-	-
2	Green истеъмол кредити	-	-	20%	-
3	Автокредит (Бирламчи)	-	0% 20% 30% 50%	Иш ҳақи 26% Иш ҳақи 24% Иш ҳақи 23% Иш ҳақи 22%	-
4	Ипотека (Ўз маблағи)	-	26% 40% 26% 35%	-	Умумий тартиб 26% Умумий тартиб 25% Иш ҳақи 25% Иш ҳақи 24%

Бундан ташқари, Актив ва пасивларни бошқариш қўмитаси қарорига мувофиқ, юридик ва жисмоний шахслардан алоҳида шартларда кредитлар ажратилиши мумкин.

Юқоридагилардан кўриниб турибдики, банк томонидан кредит амалиётлар бажарилишида, жалб қилинган ресурслар фоиз ставкаси ҳамда муддати ҳисобга олинган.

3.11. Банк ликвидлигини таъминлаш (шў жумладан, кредит бериш мажбуриятини бажариш) мақсадида, банк томонидан юқори фоиз ставкаларида

Банк томонидан тақдим этилган маълумотга кўра, банкда 2023 йил давомида (1 октябргача бўлган даврда) юридик ва жисмоний шахсларнинг миллий ҳамда хорижий валютадаги депозитларни ўртача фоизи ставкасини, уларга ажратилган кредитларнинг ўртача фоиз ставкасини, шунингдек, жалб қилинган кредит линиялар динамикасини қуйида кўриш мумкин.

Банкда 2023 йил 6 ойи давомида миллий валютадаги кредит ва депозитлар бўйича барча ўртача фоиз ставкалар сезиларли ўзгармаган. 2023 йил июль ойидан бошлаш кредит бўйича ўртача фоиз ставкалар 1,5-1,9 фоиз ставкага ортган. Жисмоний шахсларнинг депозитлари бўйича ўртача фоиз ставкалари эса йил бошига нисбатан 0,6 ставкага пасайган. Юридик шахсларнинг депозитлари ва кредит линиялар бўйича ўртача фоиз ставкалар йил бошига нисбатан ўзгармаган.

Банкда хорижий валютадаги юридик шахсларнинг кредитлари бўйича ўртача фоиз ставкалари йил бошига нисбатан 2,0 ставкага кўтарилган. Юридик ва жисмоний шахсларнинг депозитлари ва кредит линиялар бўйича ўртача фоиз ставкалар йил бошига нисбатан сезиларли ўзгармаган.

Банк томонидан ажратилган жами кредитлар қолдиғи йил бошига нисбатан 1,7 трлн сўмга ёки 108 фоизга ҳамда жисмоний шахсларнинг депозитлари 1,4 трлн сўмга ёки 116 фоизга, юридик шахсларнинг депозитлари 1,2 трлн сўмга ёки 124 фоизга ва кредитлар ҳажми 1,2 трлн сўмга ёки 116 фоизга ортган. Кредит ажратиш ресурс жалб қилишга нисбатан номуносив ортган.

Мавжуд заифликлар:

1. Банк ликвидиликни бошқариш сиёсати Марказий банкнинг “Тижорат банкларининг ликвидилигини бошқаришга қўйиладиган талаблар тўғрисида”ги ва “Банклар ва банклар гуруҳларининг таваккалчиликларни бошқариш тизимида доир талаблар тўғрисида”ги Низомлар талаблари доираси ишлаб чиқилмаган.

2. Пруденциал жадвалининг “Банк активлари таҳлили” ва “Банк мажбуриятлари таҳлили” ҳисоботи тўлдирилишида назорат ўрнатилмаган. Натижада, мазкур ҳисоботларда актив ва мажбуриятларнинг ундириш ҳамда қайтариш муддатлари шартномалар билан солиштирилганда тафовутлар мавжуд.

3. Ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти ҳамда соф барқарор молиялаштириш меъёри коэффиценти молиявий ҳисоботларда нотўғри ($-0,1$ фоизга) акс эттирилган.

4. Банкда актив ва пасивларини сўндириш муддатлари бўйича, шунингдек банк ликвидлиги ҳолатини кузатиб бориш имкониятини берувчи ахборот тизими мавжуд эмас;

5. Юридик шахслардан жалб қилинган депозитларнинг 99 фоизи 20 та юридик шахслар ҳиссасига тўғри келмоқда.

6. Банкнинг активлари ва мажбуриятлари муддатлари бўйича ўтказилган GAP таҳлилида номутаносибликлар мавжуд.

Тавсиялар:

1. Пруденциал жадвалининг “Банк активлари таҳлили” (18-жадвали) ва “Банк мажбуриятлари таҳлили” (19-жадвали) маълумотларида ликвидлиликни қоплаш меъёри коэффиценти ҳамда соф барқарор молиялаштириш меъёри коэффиценти молиявий ҳисоботларда ҳаққоний акс эттириб борилишини таъминлаш чораларини кўриш.

2. Юридик шахслардан жалб қилинган депозитларни диверсификация қилиш.

3. Банкнинг активлари ва мажбуриятлари муддатларининг бир-бирига мувофиқлаштириб бориш.

IV. Муаммоли активларни аниқлаш ва улар билан ишлаш тизимини ўрганиш:

4.1. Муаммоли активлар билан ишлаш сиёсатининг мавжудлиги

АТ Халқ банки бошқарувининг 2022 йил 7 мартдаги 28/1-сонли ва 2023 йил 28 апрелдаги 45/3-қарорларининг 1-иловасига мувофиқ тасдиқланган “Юридик ва юридик мақомига эга бўлмаган тадбиркорлик субъектларини ҳамда жисмоний шахсларни кредитлаш жараёнлари ва тартиби”да кўрсатилган қоидалар асосида банк томонидан Муаммоли актив (*кредит*)лар билан иш олиб борилиши белгиланган.

Мазкур тартибнинг 34 ва 35-бандларида (34-бандида: *Муаммоли қарздорликлар билан ишлаш ҳамда 35-бандида: Мониторинг қилиш жараёнида ва муаммоли активларни бошқариш босқичида қарорлар қабул қилиш*) муаммоли қарздорликлар билан ишлаш бўйича бириктирилган таркибий бўлинмалар, Муаммоли кредит ундиришда “Call center” ҳаракатлари, муаммоли кредитларни реструктуризация қилиш, кредитни мажбурий ундириш ва даъво аризалари киритилиши.

Шунингдек, Иқтисодий процессуал ва Фуқаролик процессуал кодексларида белгиланган тартибда даъвони таъминлаш чораларини кўриш, Гаров мулкларини реализация қилиш Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 27 июндаги ПҚ-3149-сонли қарори билан тасдиқланган “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишда мол-мулкни реализация қилиш бўйича электрон онлайн-аукционларни ташкил этиш ва ўтказиш тартиби тўғрисида”ги Низомга мувофиқ амалга оширилиши, кредитларни суд ва мажбурий ундиришдаги жараёнлар, “Умидсиз” деб таснифланган кредитларни балансда ҳисобини юритилиши ёритилган.

Мониторинг қилиш жараёнида ва муаммоли активларни бошқариш босқичидаги марказлаштирилган қарорлар қабул қилиш учун, Кредит мониторинги ва муаммоли кредитлар билан ишлаш бўлими хулосаси ва филиал бошқарувчиси томонидан имзоланган хатни ҳамда зарур ҳолатда Кредит йиғмажилди асли Кредит портфели мониторинги департаменти ёки Муаммоли кредитлар билан ишлаш департаментига юборилиши белгиланган.